

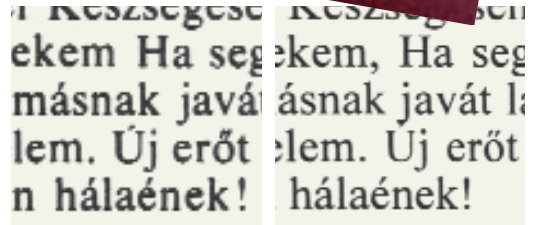
# Nehéz örökség – könnyed technológia

Nagy Bence

A világ nagy útikönyvkiadói monstanában nagy súlyt fektetnek on-line tartalmaik fejlesztésére, így weboldalaikról egyre több ingyenes anyagot lehet letölteni, valamint számos utazási szolgáltatás is megrendelhető. Például a Lonely Planet oldalán szállást és repülőjegyet is foglalhatunk, a kiadói üzletág pedig határozottan nyer ezzel, hiszen a megfelelő útikönyv megvásárlása kattintási közelségben van. Az Amazon.com internetes könyvruházban már régóta bele lehet tekinteni a könyvekbe, és át lehet tanulmányozni a tartalomjegyzéket, az előszót, valamint a bevezetőt. Noha ez nem helyettesíti a kész nyomdatermék lapozgatásának élvezetét, lehetőséget ad a könyv megismerésére – és megvásárlására – anélkül, hogy el kellene menni egy olyan könyvesboltba, amely a kínálatában tartja a kérdéses kötetet.

Sokkal ritkább, amikor a teljes könyv letölthető PDF-ben, de magyarországi példa is van rá. A Kiskapu – amelynek weboldalain szintén megtekinthetők a könyvek bevezetői – kiadásában megjelent Szabad kultúra az egyletre kevésbé ismert Creative Commons licenccel került kibocsátásra, amely megengedi az elektronikus formátumban történő továbbadást, viszont a kinyomtatott könyvet továbbra is csak a kiadó hozhatja forgalomba. Az eredmény pedig egyértelmű nyereség: a több mint nyolcezer letöltő közül magas arányban meg is vásárolták a kinyomtatott könyvet – köztük e sorok írója is. Az okok egyszerűek: a könyv jó, olcsóbb megvenni, mint otthon kinyomtatni, és ha már olvas az ember, a könyv még mindig a legpraktikusabb forma erre.

Nemrég jelentette meg a Luther Kiadó az Evangélikus énekeskönyv tizenötödik kiadását, és ez újabb mérföldkő a könyv történetében. Az énekeskönyv állandó kelléke az istentiszteleteknek, és a legtöbb más gyülekezeti alkalmon is gyakran használják, így a Biblia után ez tekinthető a második legtöbbet forgatott egyházi kiadványnak. A ma is használatban lévő változatát még 1981-ben állították össze, és az azóta kiadott könyvek is még az akkor fényeszedéssel készített filmekről készültek.



Szembetűnő minőségi javulás a régi (balra) és az új (jobbra) kiadás között. Ma már nagy ritkaságnak számít, ha a nagybetűk külön rájuk tervezett ékezetekkel vannak ellátva, amelyek kis sortávolságnál sem lógnak a felettük lévő sorba. Aki mégis ilyenre vágyik, az először az Adobe-nak a Pro jelzővel ellátott OpenType-os betűcsaládjainál nézzen körül.

Az új kiadásnál nagy fába vágta fejszét a kiadó munkatársai. Az új énekeskönyv a régivel megegyező kötettervvel, viszont teljesen az alapoktól kezdve készült el; a régi szöveget digitalizálták, a kottákat egyesével újrarájolták. A könyvben praktikus okokból minden egyes ének és imádság az előző kiadásokkal megegyező oldalon található, így zökkenőmentes lehet az elkopott, elhasznált, régi példányok cseréje. A minőségi javulás megkérdőjelezhetetlen; az éles metszésű betűrajzok és kottaképek ismét az igényes kiadványok sorába emelték az énekeskönyvet.

A régi tipográfiához való ragaszkodás mindössze egy nehéz örökséget hozott magával. Az énekek szövegeiben olyan kicsi a sorok távolsága, hogy a nagybetűk ékezetei összeérnek a feljebb lévő sor lelógó betűszáraival. A fényeszedéssel készült változatban a nagybetűk ékezetei alacsonyabbak, mint a kisbetűkön lévők, így bár a szöveg saját törzsre lett szedve, a sorok közé még egy hajszál éppen behúzható lenne. Ugyanez sajnos nem áll a Monotype-féle Times-szal újonnan szedett szövegekre, a font egyenégezetei a nagybetűkre helyezve túlságosan is felnyúlnak, néha igen zavaró átfedést eredményezve. Noha a tördelőprogramok általában a betűméretnél 20%-kal nagyobb sortávolságot alkalmaznak, ez a beállít-

tás a gyakorlatban kevésnek is bizonyulhat, ugyanis a sok ékezetet használó magyar nyelvű szedés sokkal sűrűbbnek tűnhet az ékezetek nélküli angolnál, márpedig a legtöbb tördelőprogram angol nyelvtérületen készítek, így elsősorban saját tipográfiai viszonyait veszik figyelembe.

Apró hibája még a mostani megvalósításnak, hogy bár a kottákat és a szövegeket ugyanúgy Times-szal szedték, vélhetően eltérő gyártók készleteit használták fel. Míg a kottákban az ékezetek ívesek (vélhetően Bitstream-es metszés lehet), addig a szövegek a Times New Roman jellegzetesen szögletes ékezeit viselik.

A kiadó igyekezett kihasználni a digitalizálással kapott anyagban rejlő további lehetőségeket is. Nem sokkal a könyv megjelenése után már az internetes változat is elkészült (<http://enekes-konyv.lutheran.hu/>), amelyen valamennyi ének kottáját és szövegét is meg lehet tekinteni, valamint keresni is lehet az utóbbiakban.

A weboldalak szövegénél használt ISO-8859-2-es vagy más néven Latin 2-es kódolás ugyan lefedi a magyar ékezetes karaktereket, így a hungarumlautos betűk szedése nem ütközik akadályba, viszont a gondolatjelek szedése csak külön trükkkel – Unicode-os entitások, vagyis a &#8211; karaktersorozat szedésével – válik lehetségessé. Ezt a pluszmunkát azonban a fejlesztők megspórolták maguknak, ezért a nagykötojelek fél négyzet széles jele helyett mindenhol kiskötojel szerepel.

Egyelőre általános trendnek tekinthető, hogy a magyar nyelvű weboldalakon hiányoznak a gondolatjelek és a rendes idézőjelek, amelyeknek a bevitel körülményes lehet webes felületen, viszont egyértelműen rossz megoldás, ha a már helyes írásjeleket tartalmazó szövegből vesznek el a konverzió során ezek az információk. Ezek ugyanis egyértelműen helyesírási hibák, amelyeket ja-



Digitális Evangélikus Énekeskönyv – divatosan minimalista, viszont mindenben megfelel a szabványoknak, és a használhatóságra sem lehet panasz.

2. Gyűjtsd meg bennünk lángod, Drága égi zálog!\* Adj erőt nekünk! Isten győztes ujjá, Vezess el az útra, Hol békét lelünk! Jöjj, szívünk és életünk Töltsd el tüzzel, bizó hittel, Égi kincseiddel!

3. Záporodra várunk. Öntözd meg egyházunk Mezejét, ne késs! Hull a mag, az ige, De szent cseppjeire Szomjas a vetés. Bőségben csak úgy terem, És úgy érik majd kalásza Gazdag aratásra.

*Benjamin Schmolck 1672–1737 (német).*

A TeX-hel on-line szedett változat a könyvvel megegyező megjelenéssel bír, és javítja a többi változat hibáit.

vítani kellene, s amelyek javítása nem is okozhat nagy gondot, hiszen jól algoritmizálható, így nem nehéz egy egyszerű programot írni rá.

Ezt leszámítva az énekeskönyv internetes változata minden tekintetben megfelel a modern weboldaltervezés kívánalmainak. Felépítésében teljes mértékben az XHTML és a CSS szabványokra épül, valamint külön CSS-stílusokkal azt is ügyesen megoldották, hogy az egyes énekek nyomtatása esetén ne jelenjen meg a tartalomjegyzék.

E sorok szerzője ennél a pontnál kapcsolódott be a fejlesztésbe, és hamarosan elkészült egy olyan internetes alkalmazás (<http://www.tipografal.hu/index.rbx/site/projects/lsb>), amellyel a weboldalra feltöltött anyagból lehet a könyvvel megegyező tipográfiájú nyomtatható változatot készíteni. Az egyes énekek lekérésekor röptében történik a nyomtatható PDF változat tördelése, melyhez a weboldalon lévő kotta és szöveg kerülnek felhasználásra. A TeX rendszer kiváló szédési képességei révén nemcsak a magyar elválasztással nincsen gond, de optikai sorkiegyenlítés is történik, így a nyomtatott könyv tipográfiai jellemzőit is felülmúlja. Az így készült változat használhatóságát pedig az is növeli, hogy a netes változatban a keresetőség miatt szereplő első versszakokat nem tördeli be, ugyanis azt kottából szokták énekelni, és külön szerepeltetése általában csak zavart okoz.

A kiadó terveiben szerepel CD-ROM megjelenetése is, amelyen a különböző formátumú változatok is helyet kapnak majd – így az énekeskönyv terjesztésében is szerepük lesz a modern technológiáknak.

Követendő példa? Igen...